

Met Kent Nagano op herhaling in Dresden

Door Minze bij de Weg

In het najaar van 2021 werden de bezoekers van de operaserie in de zaterdagmatinee in het Concertgebouw verrast met een authentieke uitvoering van *Das Rheingold*. Pers en publiek waren laaiend enthousiast. De concerten werden uitgevoerd door een uitgebreid Concerto Köln onder leiding van dirigent Kent Nagano. Het leek even of het daarbij zou blijven maar dit voorjaar volgde *Die Walküre* en opnieuw duikelden de loftuitingen over elkaar heen. Al was het misschien iets minder dan de eerste keer, het nieuwe was er immers vanaf. Een vriend noemde het de beste Wagner die hij in jaren had gehoord.

Dit keer maakte het concert deel uit van een echte tournee. Praag was aan Amsterdam voorafgegaan, daarna volgden Keulen en Hamburg. Op 9 mei was het de beurt aan Dresden, dat intussen het centrum van het project was geworden. Ik was erbij, net als in Amsterdam. Tijd voor een vergelijkend 'warenonderzoek' en voor wat context.

Authentieke Rheingold

Het project Wagner in authentieke uitvoering begon in 2017 onder de naam *Projekt Wagner-Lesarten*. Het was een gemeenschappelijke activiteit van de Kunststiftung NRW, dirigent Kent Nagano en het orkest Concerto Köln, in samenwerking met Kai Hinrich Müller van, een hele mond vol, het *Institut für Historische Musikwissenschaft der Hochschule für Musik und Tanz Köln*.

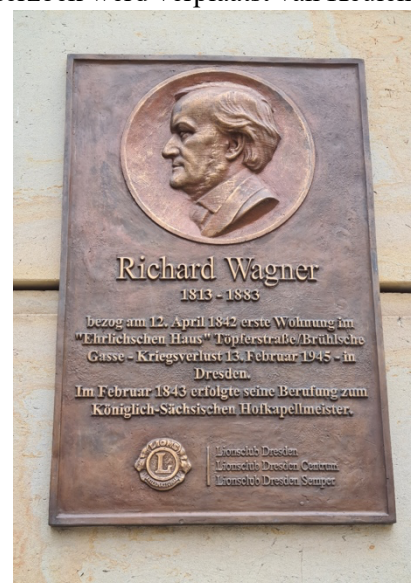
Aanvankelijk beperkte het project zich tot een zo authentiek mogelijke uitvoering van *Das Rheingold*. De voortgang werd gedwarsboemd door het uitbreken van de covid-pandemie. Toen in 2021 *Das Rheingold* in het Concertgebouw en de Philharmonie van Keulen werd uitgevoerd was het niet duidelijk hoe en of het verder zou gaan.

De reddende hand werd uitgestoken door de Dresdener Festspiele en het Dresdener Festspielorchester, dat zich specialiseert in de muziek van de negentiende eeuw. Het leidde in 2023 tot een gezamenlijke uitvoering van *Das Rheingold* in Dresden en andere plaatsen. Er werd besloten onder de titel 'The Wagner Cycles' verder te gaan met het onderzoek naar een authentieke uitvoering van Wagners hele *Ring des Nibelungen*. Het centrum van het onderzoek werd verplaatst van Keulen naar Dresden.

Niet vreemd, want Wagner had een historische band met de stad, hij groeide er grotendeels op en was van 1843 tot 1849 Kapellmeister van de plaatselijke hofopera.

Complete Ring

In een interview met het blad *Das Opernglas* vertelde Müller dat de conservatoria van Keulen, Karlsruhe, Rostock en Dresden aan het project meewerken evenals de universiteiten van Halle en Bayreuth. Het ligt in de bedoeling in 2025 met een authentieke *Siegfried* te komen en in 2026, 150 jaar na de eerste uitvoering in Bayreuth, met een authentieke *Götterdämmerung*. Müller noemde ook uitdrukkelijk de muzikale partners. Naast Dresden zijn dat de opera van Praag, het Concertgebouw, de Philharmonie van Keulen, de Elbphilharmonie in Hamburg en het festival van Luzern. Daaruit kunnen we waarschijnlijk afleiden dat de authentieke *Siegfried* en *Götterdämmerung* ook in Amsterdam te horen zullen zijn.

Op de vraag of het project uiteindelijk tot de uitvoering van een complete authentieke Ring zal leiden, mogelijk zelfs in geënceneerde vorm, hield hij zich op de vlakte. Eerst maar eens de *Götterdämmerung* afmaken. Maar dat hij graag een complete authentieke Ring zou willen horen was tussen de regels door duidelijk te bespeuren.

Eerst spreken, dan zingen

In het interview vertelde Müller hoe het oefenen met de zangers plaatsvond. Dat ging op de manier waarop het volgens hem ook door Wagner werd gedaan. ‘Eerst wordt de tekst uitgesproken totdat deze zit. Vervolgens declameren de zangers hun teksten terwijl de muziek op de achtergrond door de piano wordt gespeeld, bijna als een melodrama. Je merkt het meteen: leestekens zijn net zo belangrijk als maatstrepen. Pas op het eind komt de zang erbij en ontstaat er een ‘sprekend zingen’, zoals Wagner dat wellicht in gedachten had.’

In het programmaboekje van de uitvoering in Dresden onderstreepte Ursula Hirschfeld, emeritus hoogleraar ‘Sprechwissenschaft und Phonetik’ van de universiteit van Halle dat. Ze schrijft: ‘Wagner was het met die opvatting eens. Alleen wie de tekst goed kan uitspreken kan deze ook goed zingen.’

De uitvoering in Dresden

De organisatoren in Dresden grepen de uitvoering in het Kulturpalast aan om flink uit te pakken. Ze koppelden een klein congres dat gratis toegankelijk was aan het concert. Er waren drie lezingen: *Revolution aus Liebe und Blut. Die Dresdner Wurzeln der Walküre, Sprechen – Singen – sprechendes Singen. Theorie und Praxis des Wagner-Gesangs* en *Wagners Instrumentarium vorgestellt*. Een uur voor de voorstelling vond de gebruikelijke inleiding plaats met, heel bijzonder, een vertaling in het Engels voor de niet Duitssprekende bezoekers. Het Richard-Wagner-Zentrum Mitteldeutschland stond er met een drukbezochte stand.

Het publiek in Dresden is op het gebied van Wagner verwend. Christian Thielemann bracht in de jaren 2016 tot 2023 in de Semperoper een luid bejubelde *Ring* en in 2022 had Marek Janowski met de Dresdener Philharmonie concertante uitvoeringen gegeven die een diepe indruk hadden achtergelaten. Kent Nagano en zijn team hadden dus iets waar te maken. Dat lukte. *Der Operfreund* schreef: ‘Kent Nagano slaagde erin de volle zaal gedurende een halve minuut stil te houden (aan het eind van de voorstelling, MbdW) voordat de hectische en grotendeels staande ovatie uitbrak.’ De *Sächsische*

Zeitung sloot zich daarbij aan. ‘Ovationen ohne Ende’, schreef de krant. Mijn buurman, een keurige gedistingeerde heer, verzuchtte dat Wagner altijd zo zou moeten klinken, zonder alle afleidende fratsen van regisseurs.

Verschil met Amsterdam

Wat was het verschil met de uitvoering in Amsterdam? Vanaf de eerste maten viel op hoe anders de akoestiek was. De concertzaal in het Kulturpalast stamt uit 2017 en is opgezet als de Philharmonie in Berlijn. Het publiek zit rond het orkest. De plaatsen achter het orkest waren overigens niet verkocht. De klank is helder en direct, heel anders dan de warme gloed van het Concertgebouw. Veel rollen waren anders bezet: Siegmund, Hunding, Wotan en Brünnhilde. Gelijk gebleven waren Sieglinde, Fricka en de acht Walküren.

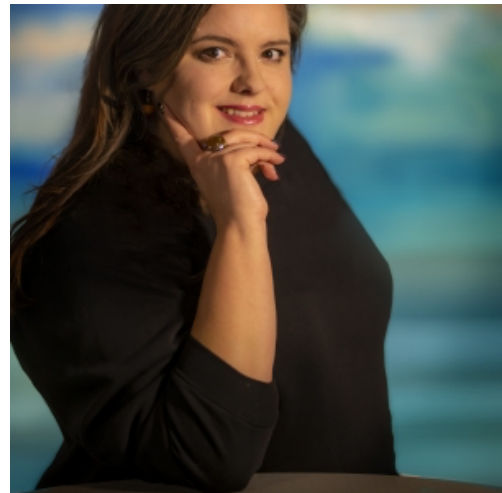
Het leek of orkest en zangers door de akoestiek directer bij het publiek binnenkwamen. In ieder geval klonk de uitvoering in Dresden veel dramatischer. De andere cast had daar zeker ook mee te maken. Simon Bailey was als Wotan veel nadrukkelijker aanwezig dan de degelijke Derek Welton in Amsterdam. In het Concertgebouw zong Christiane Libor de rol van Brünnhilde. Ze had een wat koele uitstraling. Heel anders was de warmbloedige Brünnhilde van de jonge Asa Jäger. Maximillian Schmitt maakte zijn roldebuut als Siegmund. Hij was nadrukkelijker aanwezig dan de jonger ogende Ric Furman in Amsterdam. Tobias Kehrer was met zijn diepe bas een dreigende Hunding, niet in het minst door zijn grote postuur. Gebleven waren Sarah Wegener (Sieglinde) en Claude Eichenberger (Fricka). Het leek of zij werden meegesleept door de impact van hun medezangers. Of pakte de heldere akoestiek in hun voordeel uit? De acht Walküren waren dezelfde als in Amsterdam. Vier van hen kwamen ook nu met 'toeters' op, zoals door Wagner voor de première in Bayreuth was voorgeschreven. En zoals in Amsterdam ook het geval was geweest.

'Behoorlijk stomme tekst'

In een recensie in de *Sächsische Zeitung* benadrukte Bernd Klempnow hoe de aanpak ertoe leidde dat de tekst goed te verstaan was. 'De stillere oude instrumenten zorgen ervoor dat de tekst absoluut begrepen kon worden. Bepaalde momenten werden gesproken zoals de componist zou hebben gevraagd, wat de scènes een andere impact gaf. Bovenal zegevierde Sarah Wegener als Sieglinde met haar articulatie en haar semi-geënceneerde acteerwerk. Ook Simon Bailey als Wotan en Maximillian Schmitt als Siegmund maakten op deze boeiende manier indruk. Helaas lukte dit Asa Jäger als Brünnhilde in grote delen niet. Ze vluchtte vaak in het hoogst dramatische en overstaanbare.' Dat laatste is een opmerkelijke constatering. Lees verderop hoe Jäger de rol benaderde. De krant vroeg zich overigens wel af of Wagners 'soms behoorlijk stomme tekst' echt zo belangrijk is. De motieven in de muziek zeggen toch al alles? Het is volgens Klempnow een kwestie van smaak of je een voorkeur hebt voor dit 'zachtere spel en het daardoor absoluut verstaanbare zingen' of een 'krachtig en doordringend' geluid.

Asa Jäger

Brünnhilde werd gezongen door een nieuwe jonge ster aan het Wagner-firmament, de Zweedse sopraan Asa Jäger. Ze kon bij de uitvoeringen in Praag, Amsterdam en Keulen niet aanwezig zijn vanwege verplichtingen in Göteborg. Ze zong daar de rol van Senta. In een interview met *Das Opernglas* vertelde ze dat ze haar rollen altijd benadert vanuit de tekst. Daarom viel het haar bij een eerste workshop in december 2023 met dirigent Kent Nagano en andere zangers uit het team niet moeilijk in de opzet van het Wagnerproject mee te gaan. Integendeel. 'Ik heb me met mijn coach intensief beziggehouden met de manier waarop Wagner vroeger benaderd werd, zodat veel voor mij niet nieuw was.' Haar eerste gedachte tijdens de workshop was dan ook: 'Zo zou ik Wagner altijd willen zingen.'

De Zweedse sopraan Asa Jäger (@Stewen Quigley)

Asa Jäger maakte een opmerkelijke entree op het operatoneel. Ze debuteerde met de rol van Brünnhilde. Dat was in het kleine theater van Coburg, waar ze Brünnhilde zong in *Die Walküre* en *Siegfried*. Vanwege haar verplichtingen in Göteborg kon ze in Coburg *Götterdämmerung* niet zingen, maar zo concludeerde ze, dat was misschien maar goed ook, want *Götterdämmerung* is wel een heel

"She has been under the radar for far too long, but is now finally on her way to the big roles in the world with her beautiful Wagnerian voice. So free, so rich and wonderfully flowing – this will be Sweden's new Brünnhilde and Isolde". – SVT Kultur on Asa Jäger – February 2024

hoge top.

Jäger zag er geen enkel probleem in met een zo grote rol te debuten. Zo is haar stem nu eenmaal, zei ze. Haar stem ontspant juist door Wagner te zingen. 'Hoe ongelooflijk dat ook klinkt.'
Ze denkt het zingen van Wagner lang vol te kunnen houden, want ze wil beslist niet te veel zingen. Een paar producties per jaar lijken haar voldoende. Ze heeft dan ook besloten in Noord-Zweden te blijven wonen en zich niet aan een operahuis te verbinden. Dat haar repertoire door deze keuze mogelijk beperkt blijft tot zo'n vijf à zes rollen, denk naast Wagner onder andere aan Turandot, schrikt haar niet af. 'Ik zie er geen probleem in om de rest van mijn leven met deze vijf, zes rollen door te brengen temeer omdat iedere rol aan diepte wint naarmate ik deze vaker zing.'

In tegenstelling tot de *Sächsische Zeitung* was het vakblad *Oper!* wel erg te spreken over het optreden van Jäger in Dresden. Het tijdschrift schreef: 'En dan is er nog Åsa Jäger, waarschijnlijk de jongste Brünnhilde ter wereld op dit moment. (...). Alleen al het volume en het warme timbre van haar sopraan, maar ook het gemak waarmee deze jonge sopraan de meest dramatische delen vol vertrouwen beheerste, zorgden voor enthousiasme.'

Der Opernfreund meende: 'In het begin was ze zorgeloos, bijna kinderlijk en jeugdig. Met haar gezichtsuitdrukkingen, gebaren en prachtige zang groeide ze uit tot iemand die assertief opkwam voor haar belangen en werd ze een menselijke persoon. Met haar besliste houding bracht ze Wotan op de rand van een morele nederlaag en bracht het concert tot een overweldigend einde.'

Met die laatste woorden kan ik alleen maar instemmen.